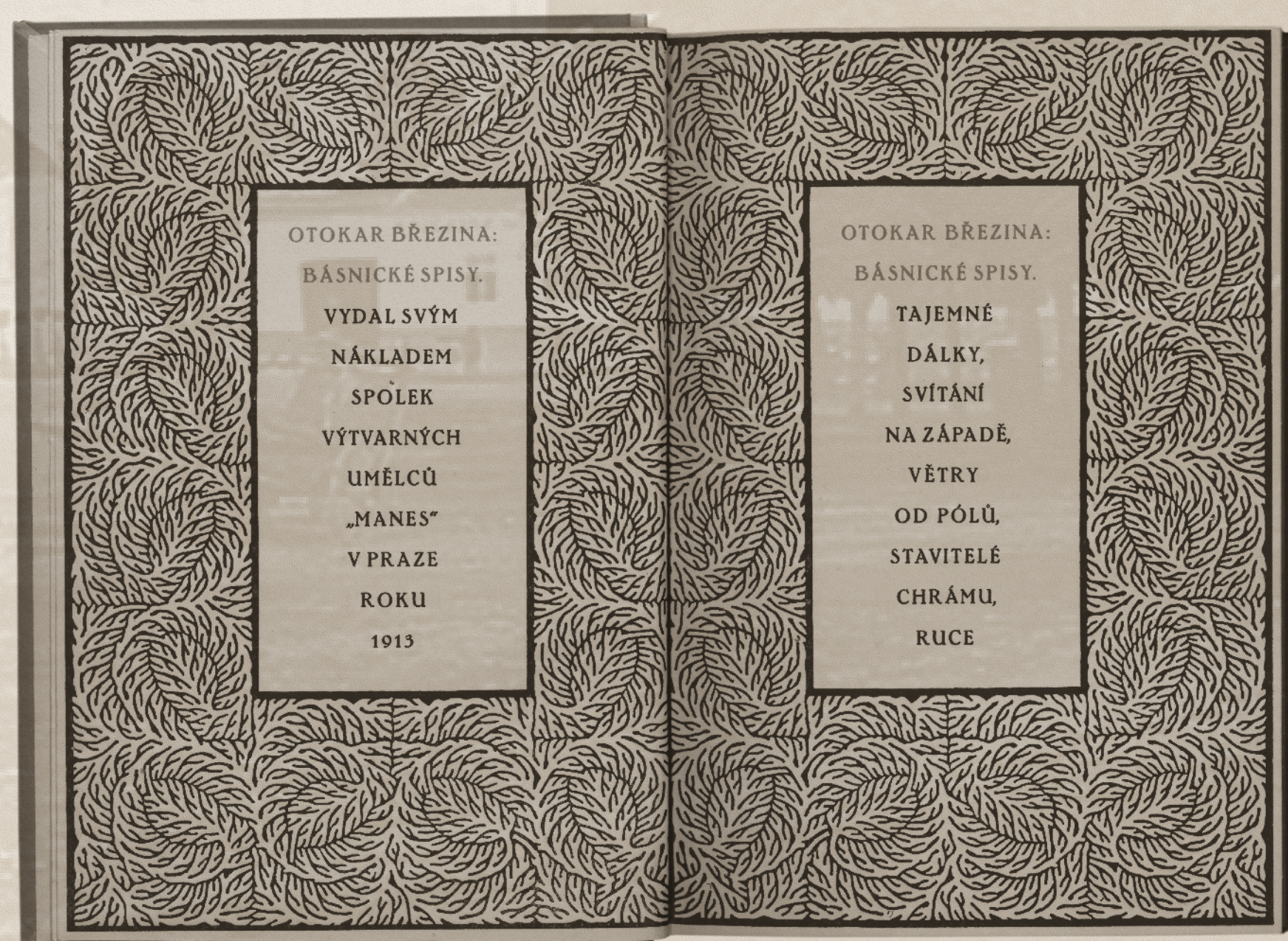

NIKDO HO NEZNÁ

Dílo Otokara Březiny se vejde do jediné knihy. Jeho básně a eseje přitom formovaly celou moderní českou poezii a inspirovaly další básníky, umělce a myslitele od konce 19. století dodnes. Všechny pět Březinových vydaných básnických sbírek vzniklo v Nové Říši.

... p. Březina je dalek všech styků s pražskými kruhy. Jako je vzdálen od Prahy vůbec. Nikdo ho nezná, s nikým si nedopisuje — i redakce Nivy ví o něm jen tolik, že je učitelem (tuším) v Nové Říši u Telče.

(Z REDAKČNÍHO TEXTU V ČASOPISE NIVA, 1893)

Náměstí v Nové Říši,
foto Ondřej Knoll

Někdejší novoříšská škola,
kde Otokar Březina učil,
foto Ondřej Knoll

Básník našel v Nové Říši ústraní pro svou práci a z dálky sledoval celý svět myšlenkových a uměleckých proudů. Naopak pozornosti světa, které postupně přibývalo, rád unikal. Když byl později nominován na Nobelovu cenu za literaturu (od roku 1916 osmkrát), nesl to nelibě:

Ale myšlenka o ceně, o níž se zmiňujete, byt' sebeupřímněji míněná, je vyložené šílenství. Ani slova o tom; každé působí mi bolest. Nechci, aby mé jméno bylo vůbec uváděno ve spojení s takovými věcmi. Tam není mé místo.

(ANNĚ PAMMROVÉ 21. DUBNA 1914)

OTOKAR BŘEZINA, VÁCLAV JEBAVÝ A VÁCLAV DANŠOVSKÝ

Pseudonym Otokar Březina vznikl až
v roce 1892 a básník si jej sám ne zvolil.

**Robáček (redaktor Nivy), jenž náhodou nedostal
včas můj dopis, v němž jsem mu sděloval známý
Tobě svůj pseudonym, uveřejnil mé básně pod
groteskním jménem Otokara Březiny.**

(FRANTIŠKU BAUEROVI 21. ÚNORA 1893)

že se vystoupil naproti mně, tichý, bílý a slavný, jako zjevení dlouho očekávané pravdy, a hodil na mne
dlouhý, vytrvalý a čist paprsek, který mne rozehnal až k vyhlouplé sladkovlé tajemné křivce: v té
chvilce jsem cítil, hmotně, se myslivou přesvědčivostí, iluzi naděje života, skutečnou existenci
onu, který táhne se lety, začíná oblékáním úsměvem do matčiných očí a končí osamělostí, opuště
nou smrtí. — —

Tak je to všechno tehle v zadýchavých barvách upomínky! A ož jsme dnes jím
v těchto nejněžnějších polohách myšlenky nežli byl před osmdesáti nebo sedmdesáti lety, náš dralý
anglický mistr, když zpíval:

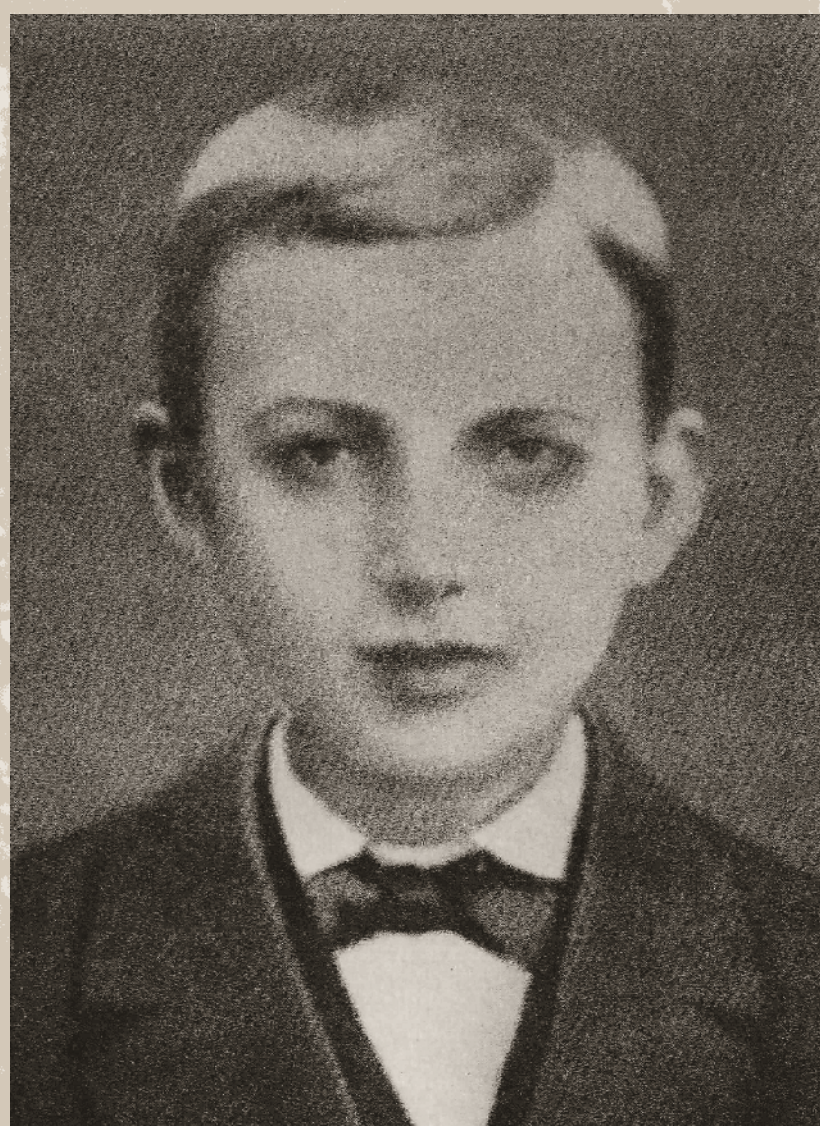
Summer was dead, but I yet lived to weep
The instability of all but weeping . . .

Ortal jsem vám Hella, najdete v něm některá hluboká místa vášnivého, odhodlaného pohledu.
Místa prorocká sly a grandiosní jednodušství. Místa, kde člověk se osvězuje v prudkém větru
jeho víry, zejména první a třetí oddíl má nádherný plně světla. V druhém oddíle mne zaráželo
nedostatečné pochopení moderní duše v končinách, kde je nezapomínavější a nejbádnější: v
jejích ústředních vědeckých a v dlouhém, bezvýsledném vop se skapné. Aholovně pojetí náboženských
symbolů čini jeho dílo už předem přemožené v některých historických a filozofických otázkách,
ale co je to všechno proti boaví síle jeho duše, čisté, volné, zřetelné po Nejvyšším, zářivě
ukazující příklad teukným nerosthodnostem. Projím vás, ač Hella přičtete, budete tak laskava
a hned mi ho zašlete, než mi májím ho od Boudky. Mé knihy si podržte, jak vám líbí.
V okultistickém Jborku žil jsem se zájmem a zájmem. Dly Itaksona, jenného, vyroděho uměle
nortného (manžela známé Vm jn Markolmové, tuším); zaškrtnuté místo připomnělo mi
podobnou vlastní zkušenost, kdy v okolnostech podobných léčným, až se jsem známou tvář,
ne vjedem lety, zapomenutou a nezapomenutelnou. . .

Těším se na váš list. Buďte zdráva. Krjí vám kládu a světla.

z. 10. 1897.

V. 7.

Václav Jebavý v kvartě

Jeho vlastní jméno bylo Václav Ignác Jebavý.
Narodil se 13. září 1868 v Počátkách na
Táborsku. Ve čtrnácti letech odešel studovat
na reálku do Telče (1883–1887). Ředitel
školy Jan Mládek ho podporoval hmotně
i intelektuálně.

**Největší mou radostí byly knihy, a k těm
mi ředitelova přízeň zjednávala přístup
neomezený. V ředitelně míval hromadu knih
právě došlých pro knihovnu profesorskou;
knihy ty jsem rozřezával a dychtivě prohlížel.
Přišla-li do ředitelny návštěva, Mládek mě poslal
do profesorské knihovny, od níž měl klíč. Tam
pak nastaly mi pravý body. Lezl jsem po žebříku
a vytahoval i prohlížel knihu za knihou.**

(EMANUEL CHALUPNÝ: DOPISY A VÝROKY
OTOKARA BŘEZINY, 1931)

Dopis Anně Pammrové podepsaný
iniciálami Václava Jebavého

Jeho nejbližším kamarádem na studiích
a později adresátem početné korespondence
se stal hudebník František Bauer. Václav
Jebavý mu už v Telči věnoval rukopisný
soubor *Poesie*. V téže době začal publikovat
básně a povídky pod pseudonymem
Václav Danšovský. Jméno upomíná na jeho
původ: Danšovka byl zaniklý název počátecké
ulice, kde rodina Jebavých bydlela.

Obálka studentského sešitu s verši
Václava Jebavého z roku 1883

Anna Pammrová

Taklum je, se milujím pudem a ne rozumem. Kdo neví
v onu lásku, ten jí není schopna a k vůli ani hořet.
Sobec nemiluje nikoho vyjma sebe. Uvažte egoismus
pravda je to naxová pud a eukochování. Egoismus
je jedine lidské nečinnost. je to jakés nadearování
sema sebe. Pycho, závisť, závist, intolerance a d. d.
jasu jeho květy. Kdo nosil s přiroudou, tak jeho
je je prostě kohožto druhu egoismu. Těleční jak se
nám stává ve shodách, v knihách a jiné polávká,
přetváje s úpěnlivým idyotickým nečinnost — a tělo púomý
mlavím proti naší kultuře. U mne je pravou kultúrou
mou navěti přirode esku a snadnějšímu, dokonalejší,
símu tvorění — a pravé vřelosti vyplňovat
"vědomé" její nákovy.

Dopis Anny Pammrové básníkovi

Jinošov, foto Ondřej Knoll

Na podzim 1887 nastoupil jako
výpomocný učitel v Jinošově u Náměště nad
Oslavou. Během ročního působení zde poznal
Annu Pammrovou, inspirátorku své poezie
a celoživotní korespondenční přítelkyni.

OSAMĚNÍ V NOVÉ ŘÍŠI

Pohled na novoříšský klášter
od zastavení křížové cesty,
foto Ondřej Knoll

V listopadu roku 1888 získal mladý učitel místo na obecné škole v Nové Říši — a zůstal zde až do srpna 1901. Polepšil si finančně, zpočátku se však necítil dobře ve zdejší společnosti — v dopisech přátelům si stěžoval na nudu, všudypřítomné klepy a hloupost.

Ani nevíte, v jaké myšlenkové poušti zde žiji. To nejsou lidé, ale automati; věří, ale nemyslí; mají obé, co nejvíce se mi protiví u člověka: pýchu a hloupost! Jsem sám; víte dobře, jaké je to vyražení, když se člověk zavře se svými „veselými“ myšlenkami mezi čtyři zdi. Zbývají mi knihy; jsou mi vším.

(ANNĚ PAMMROVÉ ASI V POLOVINĚ BŘEZNA 1890)

Novoříšské náměstí,
foto Ondřej Knoll

V únoru 1890 Václavu Jebavému v jediném týdnu zemřeli oba rodiče. „Jeden týden zbavil mne rodičů, domova, všeho,“ napsal příteli Františku Bauerovi. Později se mu svěřil:

... žiji osaměle, nepoznán, neslyšen, dušen, zapomenu mluvit obnivě; člověk se zavírá sám v sebe jako jisté květiny dotknutím. [...] Ale při tom všem žívím jako dobrodinec nevděčného sirotka, starý svůj ideální zápal, důvěru, naději, vášeň a šílenství uměleckých úspěchů v budoucnosti.

(FRANTIŠKU BAUEROVI 1. PROSINCE 1892)

Pohled na klášter,
foto Ondřej Knoll

Zcela se soustředil na literaturu — četbu i vlastní tvorbu. Pracoval na *Románu Eduarda Brunnera* (dokončen 1891), ale zveřejnit se mu ho nepodařilo. Brzy však sám realistickou prózu opustil a rukopis románu zničil.

Dům, kde bydlel Otokar Březina,
foto Ondřej Knoll

MÁ POEZIE NEBUDE NIKDY POEZIÍ DAVU

Má poezie nebude nikdy poezií davu. [...] Sním o literatuře senzitivní, plné vnitřního života, oživené duší, pikantní originalitou; nestačí mi podati život v jeho vnějších formách, chci vniknouti v tajemné jádro věcí, v onu duši, která dríme ve všem a dá se tušiti pouze uměním.

(ANNĚ PAMMROVÉ 22. KVĚTNA 1892)

Jeho literárními miláčky se stali básníci, „jejichž verše zaznívají v duši tajemnou hudbou“: Verlaine, Mallarmé, Moréas, Baudelaire či Poe. Inspiraci nacházel také v přírodě.

Ve tři hodiny jsem se zásobil Charles Baudelairem, papírem, tužkou, nějakým doutníkem, větrovými sirkami a vydal jsem se do velikého, osamělého lesa půl hodiny od Nové Říše vzdáleného, poetického útulku bez protivné lidské stafáže. Kouzelně působí na člověka příroda; přesvědčil jsem se o tom v jasných těch hodinách, které jsem trávil rozložen v suchém mechu poblíž velikých, zvětřalých balvanů obložených lišejníkem!

(FRANTIŠKU BAUEROVI 13. ZÁŘÍ 1892)

Novoříšské lesy,
foto Ondřej Knoll

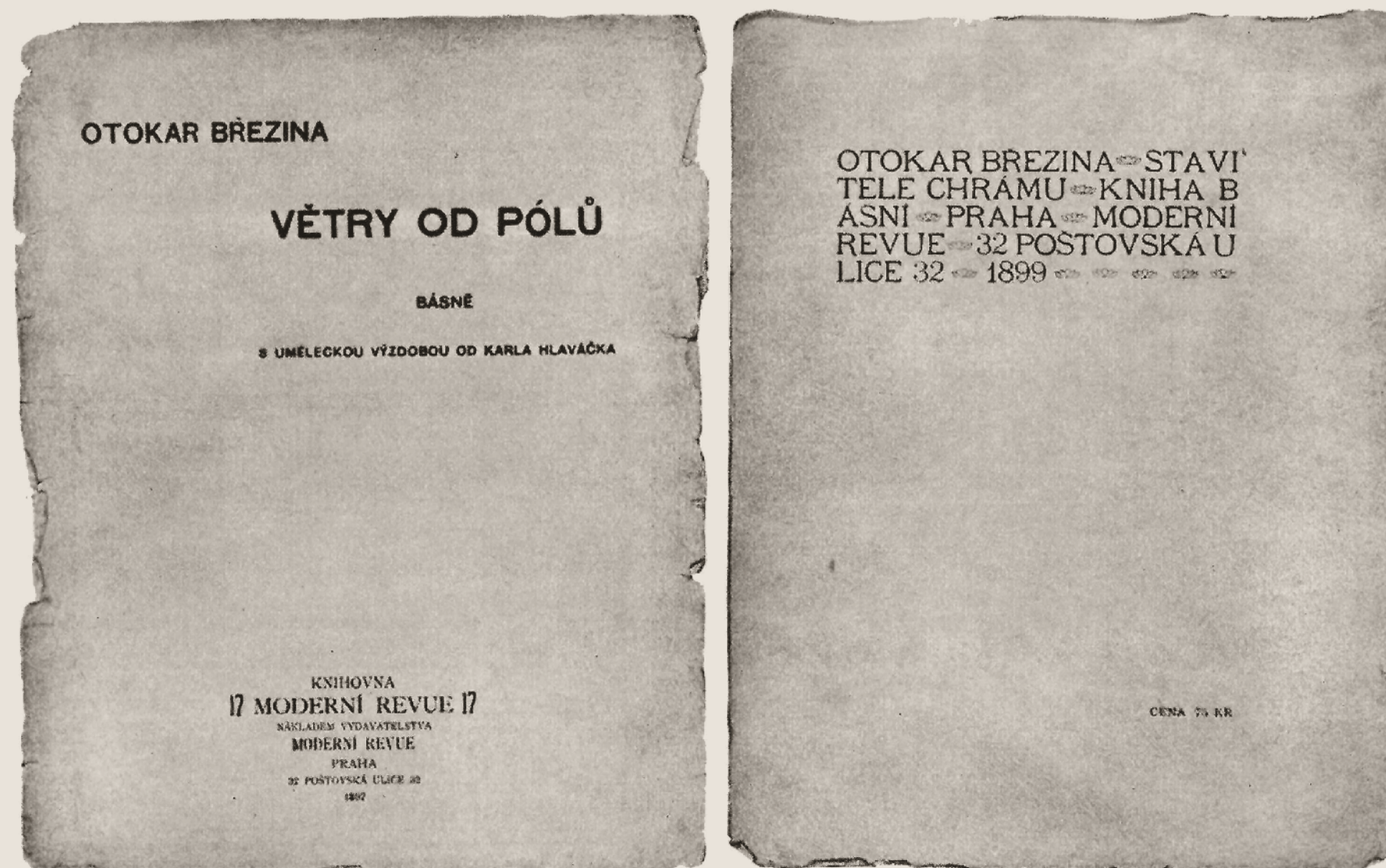
Mladý básník si osvojil novou poetiku, jak dosvědčují i jeho tehdejší verše, publikované již pod jménem Otokar Březina:

Smutek západu

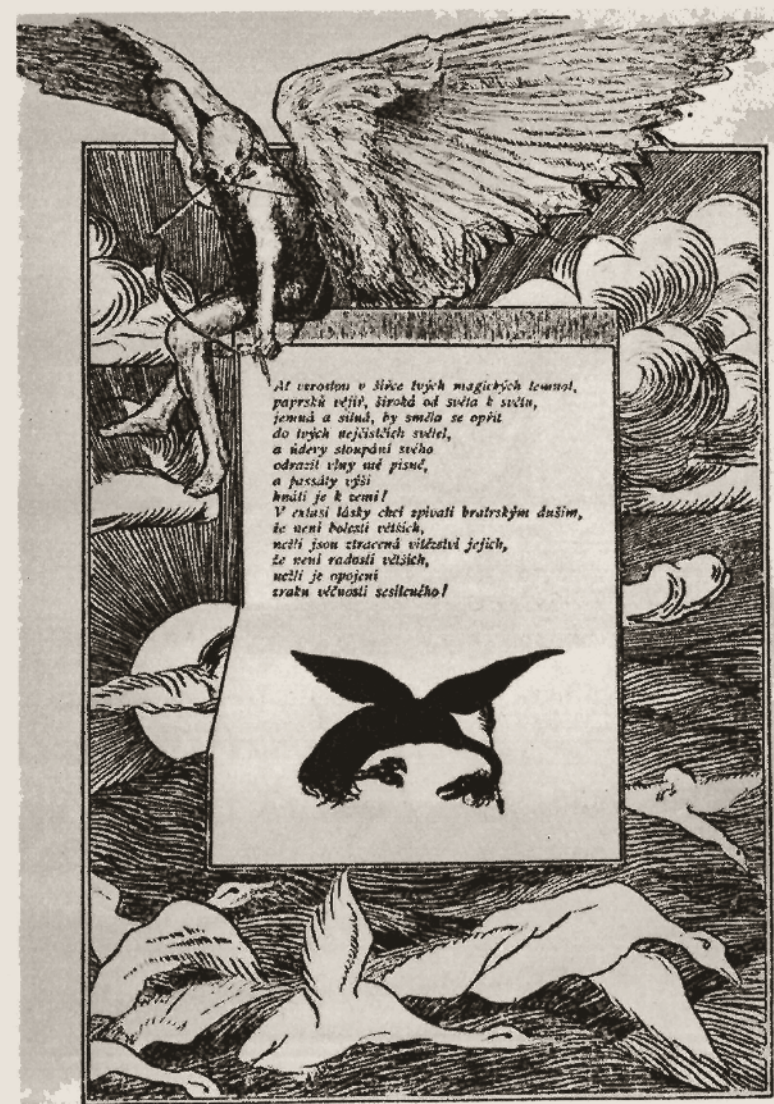
*Když slunce západní se chvělo na stromech
a v kmenech hořelo jak červenavá rez,
ve vůni jehličí když splýval trávy dech
a zvukem kovovým když hmyzem zvučel les,
když houštin závoji si vítr tiše hrál,
jich trásní zelenou když rudý tkal se lem:
tu šípy paprsků, z nichž každý mědí plál,
jak čočkou broušenou svou duši sebral jsem. [...]*

(ČASOPIS NIVA, 1892)

ČTOU MNE, OPISUJÍ ODE MNE...

Titulní listy Březinových sbírek

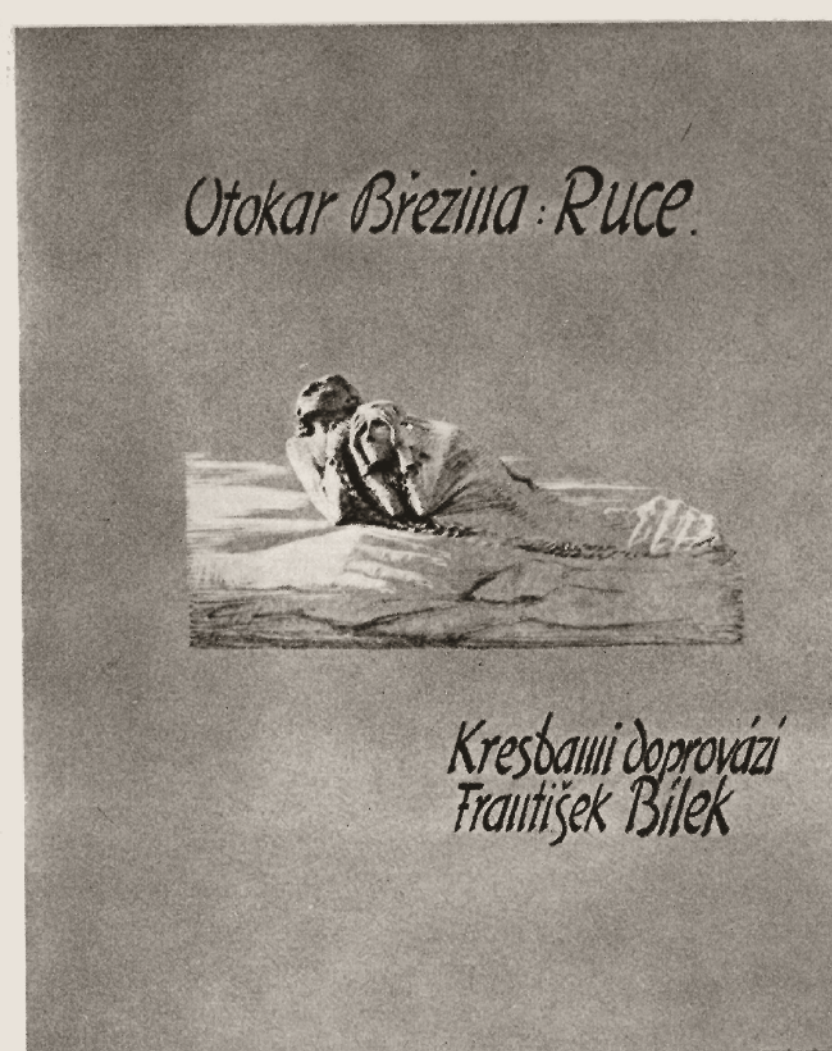

Kresba Karla Hlaváčka k Březinovým veršům, Moderní revue 1898

Roku 1892 začal Otokar Březina v časopisech otiskovat básně inspirované francouzským symbolismem i myšlenkami F. X. Šaldy o syntetismu v novém umění. Ohlasy byly zprvu smíšené, postupně se však stal jedním z nejuznávanějších básníků.

... čeho jsem se jakživ nenadál, stalo se. Moje verše našly své lidi. V literárních kruzích pražských prorazilo mé pseudonymní jméno po páté básni. Tedy úspěch. Dnes mne již znají, mám časopisy mladé, revoluční strany naší literatury dokořán otevřené. Mohu mluvit, mám kde. A mám i co.

(ANNĚ PAMMROVÉ 10. KVĚTNA 1893)

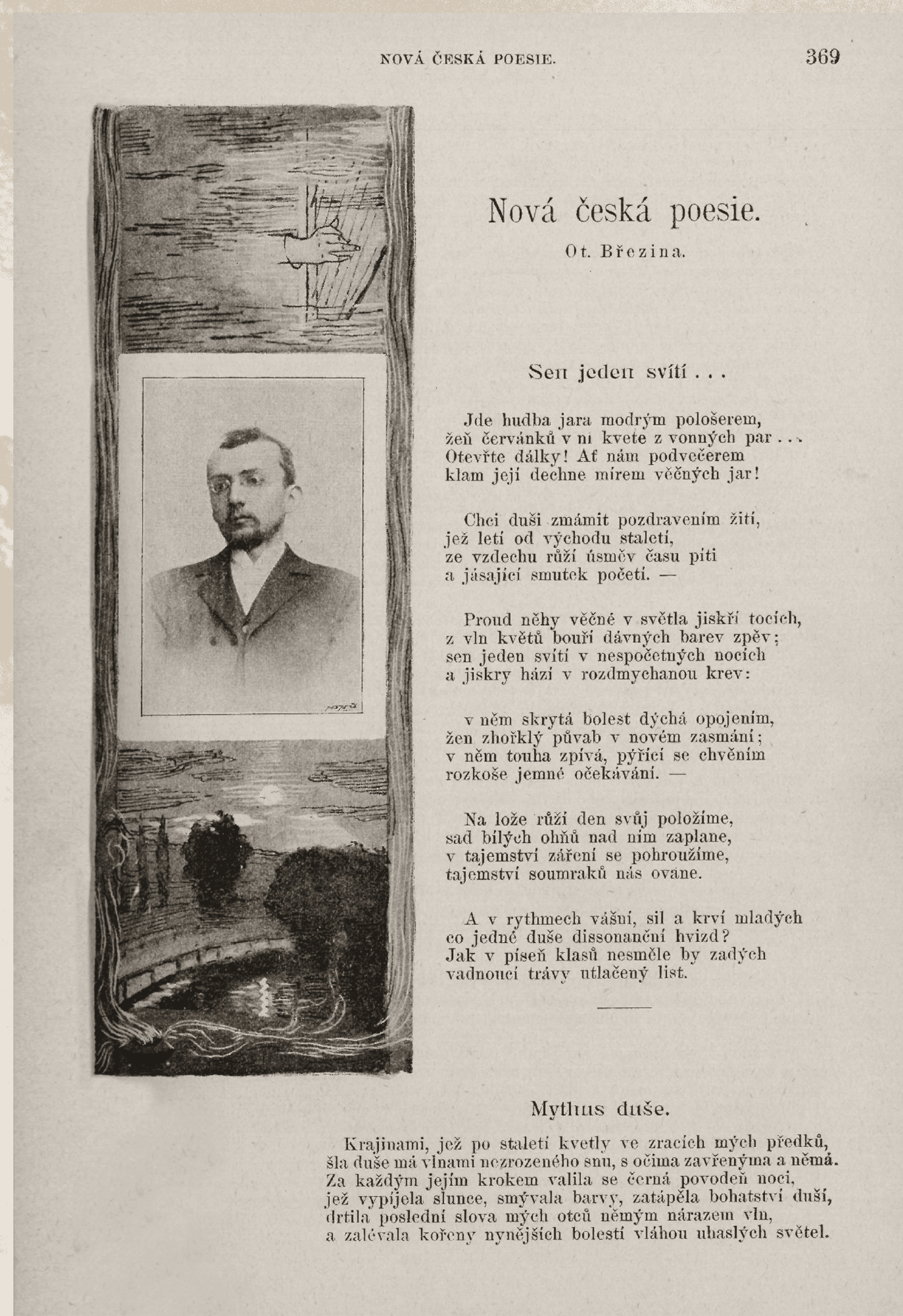

Obálka Františka Bílka ke sbírce Ruce

V Nové Říši postupně vznikly básnické sbírky *Tajemné dálky* (1895), *Světání na západě* (1896), *Větry od pólů* (1897), *Stavitelé chrámu* (1899) a *Ruce* (1901).

Faktum je, že počínám být renomovaným autorem Mladých, to jest: čtou mne, opisují ode mne a přivádějí mé myšlenky ad absurdum. Mám celou řadu literárních parazitů z uměleckého dorostu, které živím. Objevují se i počátky nadějného jakéhosi osobního kultu. Dostávám hloupé dopisy od neznámých, nadšených lidí. Vyšel můj životopis, napsaný člověkem, který mi naprosto nerozumí a vraždí mne surovým bombastem. Ba, v březnovém čísle letošních Rozhledů otištěna byla i moje podobizna. Co chcete víc?

(ANNĚ PAMMROVÉ 17. DUBNA 1896)

Březinovy básně a podobizna, Rozhledy 1896

Báseň *Sen jeden svítí...* si tehdy v *Rozhledech* přečetl například osmnáctiletý gymnazista **Jakub Deml**. Setkání s Březinovým slovem rozhodlo o jeho vlastním směřování — a do značné míry také o básnické cestě jeho a Březinových následovníků, jako byli **Vítězslav Nezval**, **Vladimír Holan** nebo **Jan Zahradníček**.

Co mi bylo zvukem, stalo se mi hudbou, co bylo částí, stalo se celkem, slovo tělem.

(JAKUB DEML: PRÓZA SEN JEDEN SVÍTÍ..., NOTANTUR LUMINA, 1907)

KLÁŠTER, KNIHOVNA A CHRÁM

Novoříšská knihovna,
dřevoryt Michael Florian

Premonstrátský klášter podle Březiny udával „tón, podle kterého se zde v Říši všecko točí“. A významný byl i pro něj samého. Setkal se zde se svým krajanem z Počátek Augustinem Petrů, spřátelil se též s Norbertem Drápalíkem, správcem zdejší knihovny. Právě tato knihovna Březinu ovlivnila, ač v ní nemohl studovat současnou literaturu, po níž toužil:

A doba letí, bibliotéky knih vycházejí, mijejí kolem mne, a já je nemohu zachytiti, oškubati, pobltiti, zažiti, tisíce myšlenek mi uniká, orgie tvarů hučí kolem mne, a já se nemohu přiblížiti k nim, slyšeti, vnímati, chytati, asimilovati, krystalovati! Žiju teď v minulosti; moje žízeň hasí se teď v zaprášené knihovně zdejšího kláštera, odkudž odnáším balíky knih minulých estetických kultur, dávno zavřených, zatopených moderním nánosem současných tvoreb.

(FRANTIŠKU BAUEROVI 1. PROSINCE 1892)

Klášter v Nové Říši,
dřevoryt Michael Florian

Později právě tuto možnost soustředit se na starší literaturu oceňoval — inspiraci nacházel v dílech antických filosofů i středověkých mystiků, studoval cizí jazyky.

V klášterní bibliotéce (v Nové Říši je klášter premonstrátský) poznal jsem klasiky v překladech francouzských a německých. Božského Platona jsem dychtivě četl. A mnohé staré mistry. Současně studoval jsem mně přístupná díla francouzská a anglická. Mocně na mne působil Baudelaire. Závratně Mallarmé...

(ZENONU PRZESMYCKÉMU-MIRIAMOVI 4. ČERVENCE 1896)

Skleněná rakev s ostatky svatě
Euprepie v kapli svatého Kříže

Básníkovu obrazotvornost inspiroval i chrám svatého Petra a Pavla, který svými dvěma věžemi a zvukem zvonů dominuje krajíně (báseň Angelus). Také atmosféra a konkrétní detaily chrámového interiéru se promítly do symboliky Březinovy poezie. Například ústřední obraz básně Mrtvé mládí z *Tajemných dálek* („kde v rakvi skleněné, jak světíc mrtvá těla, / mé mládí leželo v rubáši zhaslých jar“) vychází ze znázornění svatých mučednic Kandidy a Euprepie figurínami dívek ležících ve skleněných rakvích v bočních kaplích kostela.

PŘÁTELÉ V NOVÉ I STARÉ ŘÍŠI

Rodina Křivých

Březina časem našel několik blízkých přátel i v Nové Říši a okolí. Patřil k nim novoříšský lékař **Karel Křivý** s manželkou **Kristou**. Křivý měl ordinaci v západním křídle kláštera. Byl místním kulturním organizátorem a přispěl k Březinovu zájmu o indickou kulturu. Básník v jejich rodině trávil vánoční i velikonoční svátky.

Jen kdybyste zde byli Vy a Otcovi a všichni ti milí, na které tiše a oddaně vzpomínám. Ty naše večery, které byly pro mne svátkem, chvíle radostných improvizací, cesty vegetacemi umělecké myšlenky, hra v letu zachycovaných pohledů v život, důvěrný, otevřený hovor, jak je ho potřeba duši člověka — a všechno v atmosféře Vašich sympatií a Vaší laskavosti.

(Z JAROMĚŘIC KARLU KŘIVÉMU 19. ŘÍJNA 1901)

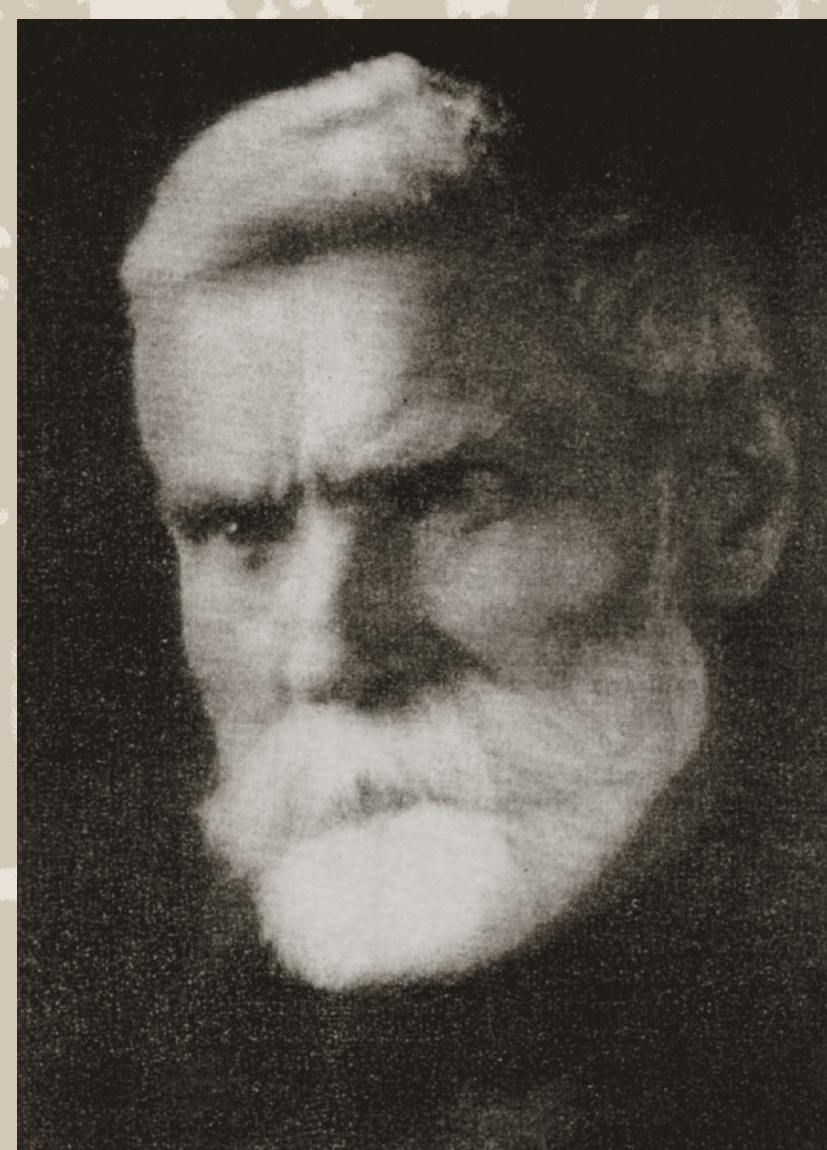

Myslivna v Koutě u Červeného Hrádku, kde Březina o letních prázdninách pobýval a tvořil

Manželé Otcovi

Dalším přítelem byl **Josef Otec**, lesník v Červeném Hrádku. Od roku 1898 v domě jeho rodiny — a později rodiny jeho syna **Jaroslava** v hájence na místě zvaném Svatá Magdaléna — básník trávil část letních prázdnin. „Že byl Otokar Březina u těchto krásných lidí, že byl v rodině, tedy nikoli mezi vydědenci lidské společnosti, to jistě přispívalo k jeho blaženosti, k pocitu totiž jistoty na této zemi...“ napsal v roce 1931 **Jakub Deml** ve vzpomínce na Josefa Otce.

Přítele **Matěje Lukšů** Březina poznal už při studiích v Telči. Lukšů pak vyučoval v nedaleké Staré Říši (1889–1896) a Krasonicích (1896–1901), každý týden k Březinovi docházel, hovořili spolu a sdíleli četbu. V roce 1906 následoval Březinu i do Jaroměřic a po jeho smrti se stal s **Emanuelem Chalupným** vykonavatelem básnickovy závěti. Lukšů se zasloužil o zachování Březinových rukopisů a sám zanechal rukopisné zápisy z rozhovorů s přítelem.

S **Josefem Florianem**, vydavatelem, který pocházel ze Staré Říše, se Březina spřátelil ke konci novoříšského pobytu. Zůstali ve stálém spojení navzdory rozdílům povah i postojů: „Z obecné školy jsem utekl po roku, z reálky náchodské, kdež jsem dvě léta profesoroval, jako ze Sodomy byrokratů. A to já, jenž jsem v porovnání s umělcem tlustokožným slonem, jehož se tak hned vše netkne. Představte si pak básníka tak citlivého jako p. Jebavý, jak od rána do večera ,rasuje se' s osmdesáti dětmi kvůli chlebu...“ naléhal například **Florian** na výtvarníka **Františka Bílka**, aby Březinu přesvědčil k opuštění učitelské dráhy. Básník však tento návrh nevyšlyšel.

K BŘEZINOVÍ DO NOVÉ ŘÍŠE

Jakub Deml

František Bílek

Někteří přátelé sem za Březinou putovali — například Bouška nebo Bílek. Pro gymnazistu a později bohoslovce Demla se tři pěší cesty k Březinovi do Nové Říše staly rozhodující událostí.

Najednou totiž — na té silnici mezi Starou a Novou Říší — jsem uviděl a cítil, že kráčím sice po pevné zemi, ale tato země že není sama sobě účelem a že není sama sobě dostatečná a sama sebou ohraničená! Viděl jsem ji v přímé souvislosti s Bohem [...]. Právě tehdy uviděl a rozpoznal jsem dva světy: svět tento a svět Boží, nebo jak tomu říká ve svém díle Otokar Březina: tento břeh a onen břeh...

(JAKUB DEML: MÉ SVĚDECTVÍ O OTOKARU BŘEZINOVÍ, 1931)

Zenon Przesmycki-Miriam

F. X. Šalda

Sigismund Bouška

Březinova přátelství se v Nové Říši rozvíjela i na dálku. Od poloviny devadesátých let si dopisoval s polským básníkem Zenonem Przesmyckým-Miriamem, s literátem Karlem Dostálem-Lutinovem a Sigismundem Bouškou z revue *Nový život*, s Arnoštem Procházkou z *Moderní revue*, s kritikem F. X. Šaldou, mladým Jakubem Demlem a od roku 1900 se sochařem a grafikem Františkem Bílkem.

A kam jdu v umění? Věřím, že poslání lidské duše spočívá v tom, aby se projevila ve vši své nadpřirozené kráse.

(ZENONU PRZESMYCKÉMU-MIRIAMOVÍ 4. ČERVENCE 1896)

Cesta k Nové Říši,
foto Ondřej Knoll

Březina v dopisech formuloval vlastní krédo a s velkým porozuměním odpovídal na umělecké a duchovní snahy přátel, povzbuzoval je, navzájem seznamoval, utvářel jakousi mezilidskou síť.

Máte pravdu: vytvořit atmosféru, kde by všechno, co v nás zraje, vydalo ty nejsladší a nejsilnější vůně! [...] Míti takový kus společné země, kde bychom všichni vedle sebe stavěli své město, pobřežní kolonii plavců, kteří se vrátili ze všech moří a přinášejí bohatství zlata a jantaru a snů o podivných souhvězdích jižního nebe! Stavět, konečně připravovat syntézu všech syntéz!

(FRANTIŠKU XAVERU ŠALDOVI 26.-28. ČERVENCE 1898)

MLČÍCÍ BÁSNÍK, KAMENNÝ KLASIK A ŽIVÝ ČLOVĚK

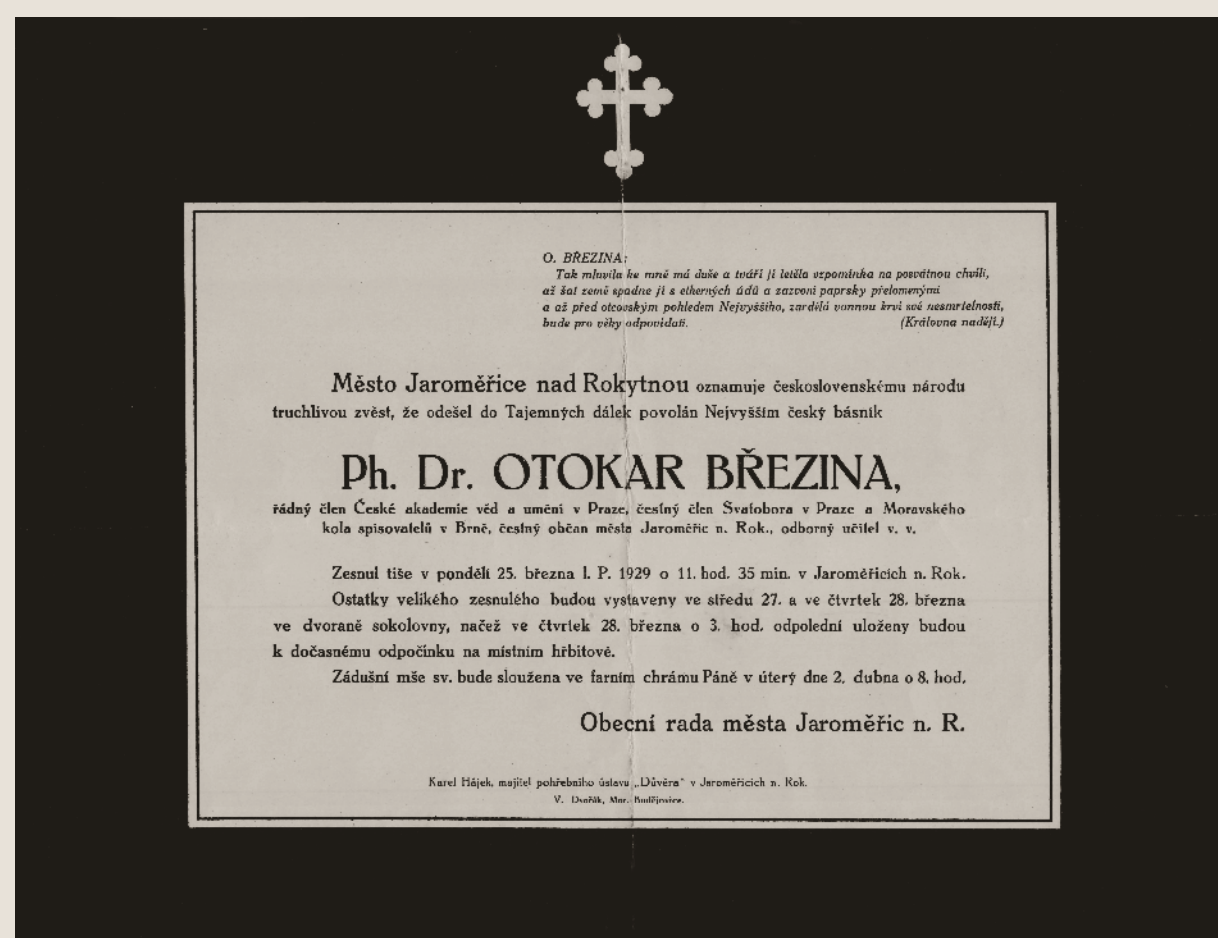

Jaroměřická škola, kde Březina vyučoval, foto Ondřej Knoll

Roku 1901 přešel Otokar Březina na měšťanskou školu do Jaroměřic nad Rokytnou. Vydal soubor esejů *Hudba pramenů* (1903) — poslední novou knihu za svého života. Poté zveřejňoval už jen jednotlivé básně (do roku 1907) a eseje (do roku 1908). Po roce 1918 se stal „pilířem republiky“ a žijícím klasikem, hojně navštěvovaným (i vyrušovaným), ale na veřejnosti důsledně mlčícím.

Básník s T. G. Masarykem v červnu 1928 v Jaroměřicích, foto Ondřej Knoll

Odlitek Březinovy ruky

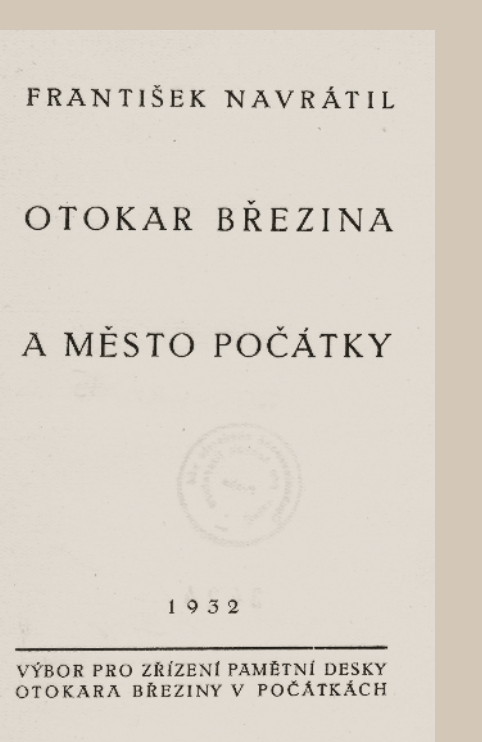
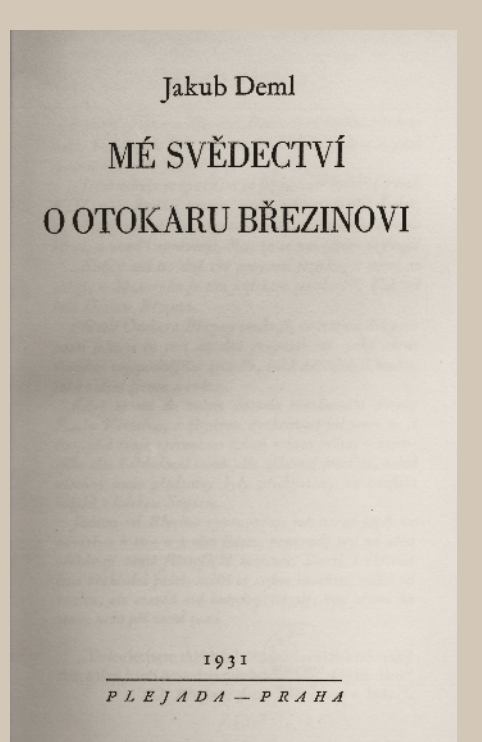
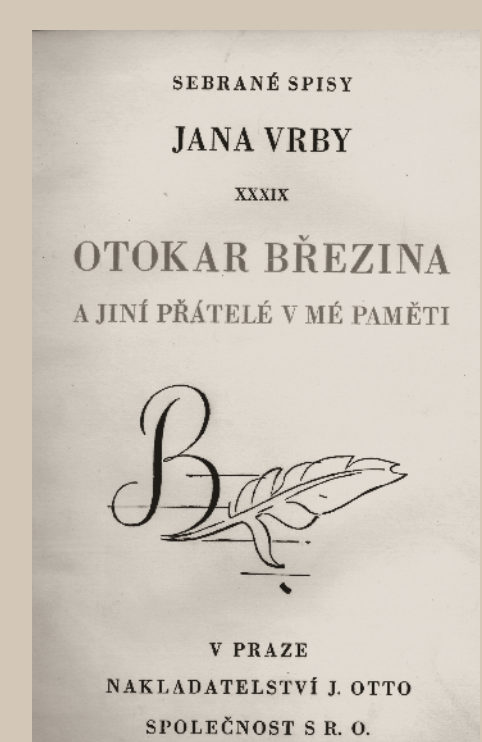
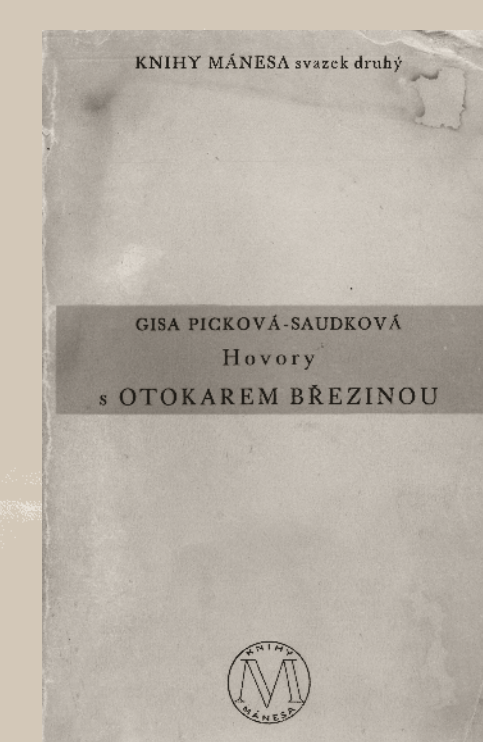
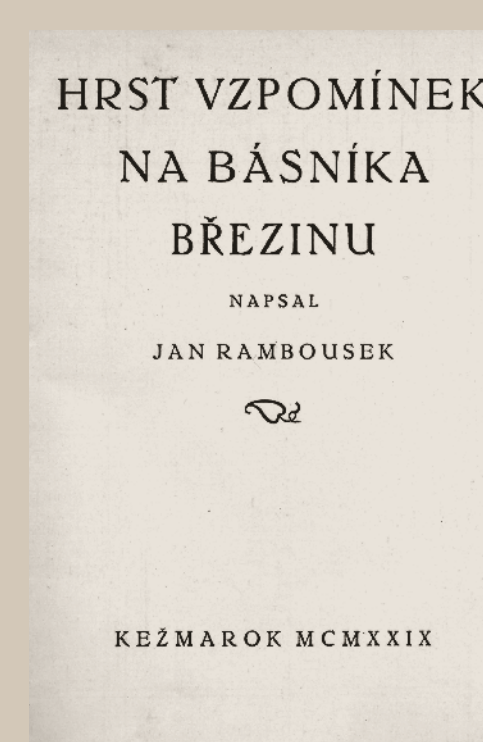
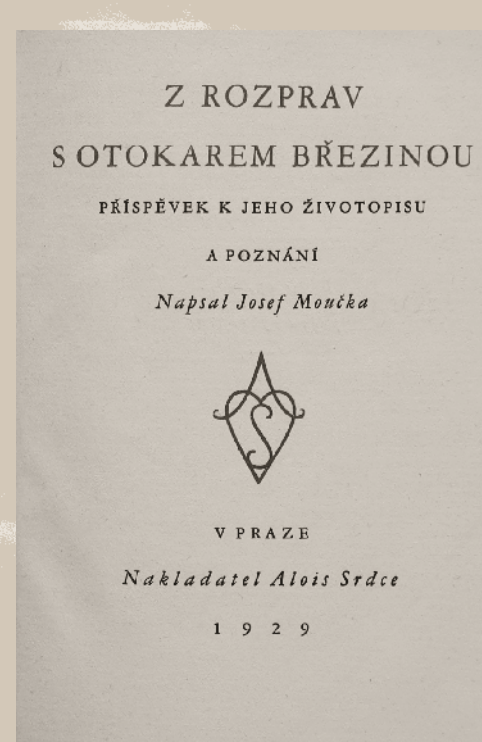
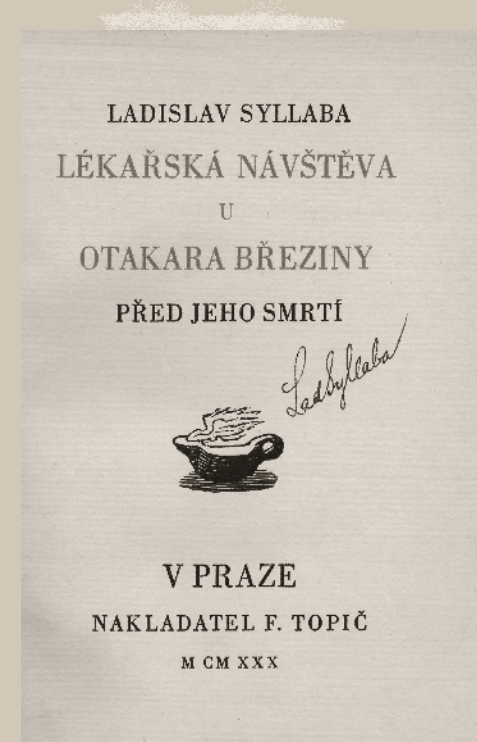
Básníkův náhrobek s Bílkovou plastikou Tvůrce a jeho sestra Bolest, foto Ondřej Knoll

Když básník 25. března 1929 zemřel, vypukly spory o průběh jeho pohřbu, osud jeho knihovny, podobu jeho náhrobku, ale především o jeho názory, politické přesvědčení a víru. Březinovy výroky, hojně citované přáteli i občasnými návštěvníky, totiž vyznívaly mnohdy protichůdně.

... nechtěl říci nikdy nic hostu nepříjemného, naopak hleděl hosta poctit a potěšit. [...] mluvil-li s katolíkem, mluvil o těch rysech katolicismu, které mu byly sympatické, a nechával si pro sebe to, co se mu na katolicismu přičilo; mluvil-li se židem, zdůrazňoval sympatické stránky židovství a nezmiňoval se o svých citech, pokud se blížily k antisemitismu; mluvil-li s pokrokářem, vyzdvihoval zase naději v pokrok a zavrhoval temné moci reakce...

(EMANUEL CHALUPNÝ: DOPISY A VÝROKY OTOKARA BŘEZINY, 1931)

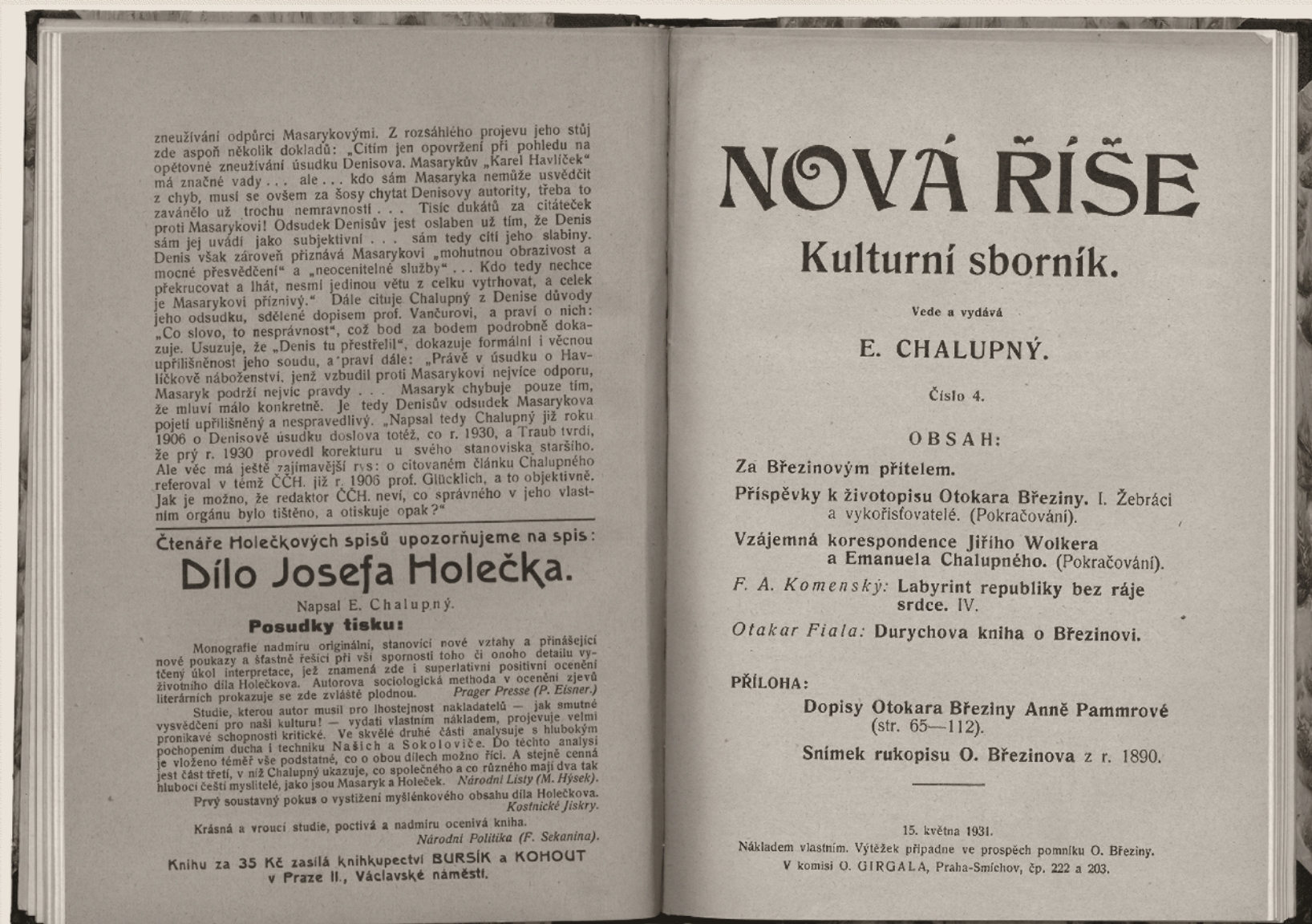
V té době se zájem o Březinu soustředil na jeho osobu: vznikla Společnost Otokara Březiny, která v básníkově jaroměřickém bydlišti zřídila literární muzeum, vycházely o něm memoáry, knihy jeho výroků a korespondence s různými adresáty. Kritik F. X. Šalda v souvislosti se záplavou březinovských vzpomínek upozornil na smutný paradox: čtenářská obec dá přednost tomuto druhu literatury před Březinovým vlastním dílem.

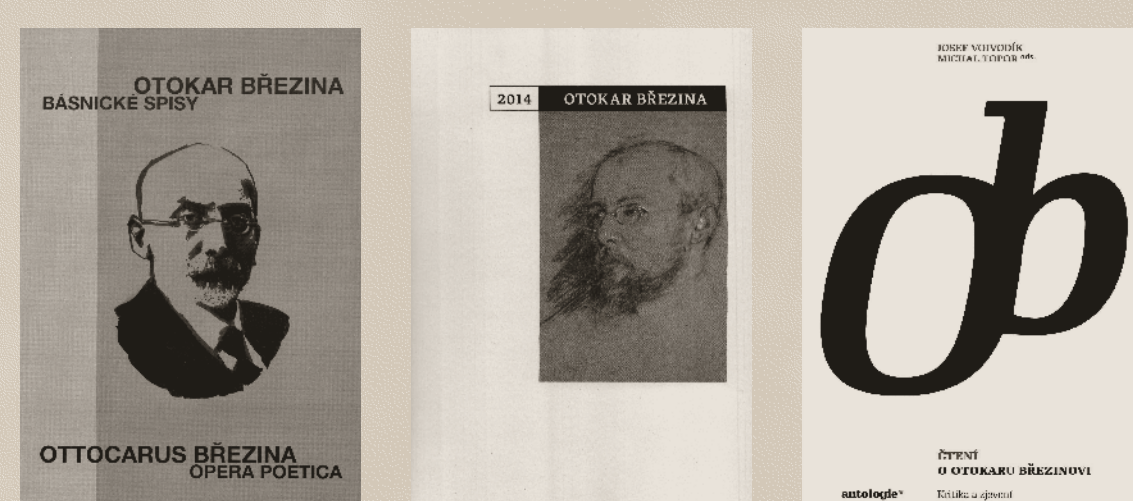
SBORNÍK NOVÁ ŘÍŠE A DRUHÝ ŽIVOT DÍLA

I duchovní dílo, má-li se dařiti, žádá svého příznivého klimatu a prostředí, připraveného věky.

(ANNĚ PAMMROVÉ 27. LEDNA 1918)

Básník po sobě zanechal nevydané a nedokončené práce. Několik esejů z cyklu *Skryté dějiny*, jejichž vydání léta odkládal, publikoval v prvních letech po jeho smrti kulturní sborník *Nová Říše*. V *Nové Říši* vycházely též dopisy, například Anně Pammrové. Přestože sborník, který řídil Emanuel Chalupný, neměl dlouhého trvání (1930–1932), dal impuls k serióznímu vydávání Březinových prací v dalších desetiletích.

Březinovy verše vycházejí opakovaně v souborných vydáních a jsou zpřístupňovány čtenářům v překladech do všech světových i dalších jazyků včetně esperanta. Jeho básnické spisy vyšly nedávno v ruštině (2012) či latině (2013). Do Jaroměřic nad Rokytnou se sjíždějí pravidelná sympozia, vycházejí sborníky, nedávno vznikla antologie ohlasů na Březinovo dílo.

Chalupný se spolupracovníky uspořádal v roce 1941 též výpravnou publikaci *Stavitel chrámu*, která Březinu zasvěceně přibližuje širší čtenářské obci.

Březinovu dílu se soustavně věnovali další editoři a vykladači, například Miloš Dvořák, Pavel Fraenkl, Oldřich Králík, Josef Zika, Miroslav Červenka, Petr Holman, Urs Heftrich či Josef Vojvodík.

Celoživotní korespondence vycházela dlouho po částech. V roce 2004 editor Petr Holman vydal soubor všech tehdy známých Březinových dopisů ve dvou knihách.

Pěčí Otokara Fialy, Josefa Ziky a Petra Holmana byly postupně rekonstruovány a souborně vydány básnickovy eseje.

Petr Holman rovněž sestavil frekvenční slovník Březinovy poezie a uspořádal monumentální koláž textů z let 1966–2006, které se k básníkovi vážou. Knihu nazval *Březiniana II*. K vydání připravil též záznamy Emilie Lakomé *Úlomky hovorů Otokara Březiny*, Františka Jecha *U Březiny* a další publikace.

NĚKOLIK ČTENÁŘŮ, JAKO JSI TY

Básníkův stůl po jeho smrti, foto Ondřej Knoll

Dle mé poetiky umělecké dílo, jak vychází z rukou autora, není ještě dotvořeno. Není hotovo. Celé generace ho tvoří, sta mozků o něm pracuje. Není zavřeno v knize, která obsahuje jen několik základních jeho vět, jeho viditelný začátek, neboť pokračování, celé drama života uměleckého díla, jeho peripetie, krize a katastrofy jsou už neviditelné, odehrávají se v duších.

(SIGISMUNDU BOUŠKOVÍ 26. BŘEZNA 1896)

Jak Březina předpověděl, jeho poezie se nikdy nestala poezií davu. Zato už přes sto let oslovuje a znepokojuje konkrétní čtenáře.

Já „rozumím“, jak se rozumět má, jednotlivým Bř. větám jen ve výjimečných okamžicích, nejčastěji v prvním polosnění před usnutím nebo po procitnutí; planoucím, snovým, extatickým myšlenkám porozumíme náležitě jen v planoucím, snovém, extatickém stavu. Lidé rozumějí si špatně, i kde mluví o kšandách nebo o volbách; Březinovi nerozumělo by patřičně ani duševní dvojče s ním.

(LADISLAV KLÍMA EMANUELU CHALUPNĚMU 2. KVĚTNA 1912)

Sám Otokar Březina vždy nejvíc volal po duševně spřízněném čtenáři a věřil ve skryté působení své poezie. Jak napsal z Nové Říše 21. května 1893 Františku Bauerovi:

*Jsem básníkem světla, tónů a tajemného života, jenž dýchá z věcí. A stínů a smrti.
Nechci splétat ze svých veršů karabáč, jímž bych burcoval spící buržoazie.
Nezáleží mi na potlesku masy.
Píši lidem svého kraje; podobné duševní konstrukce, jako je moje vlastní.
Několik čtenářů, jako jsi Ty, mi stačí.*

OTOKAR BŘEZINA V NOVÉ ŘÍŠI

*Nová Říše jest městečko menší než Náměšť, ale dosti velké,
aby se v něm dělaly klepy a žilo se až k zoufání šosácky.*

(ANNĚ PAMMROVÉ 8. KVĚTNA 1889)

**Expozice vznikla ve spolupráci Kanonie premonstrátů
v Nové Říši a Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., v Praze
Koncepte výstavy Daniela Iwashita a Eliška Müllerová, ÚČL AV ČR
Vernisáž 27. června 2021**

*Nová Říše leží v tiché krajině jemného půvabu; lesy dýchají na nás ze všech
stran; našel byste mnoho krásných hodin v melancholii našich podzimních
dní, teplých a tichých, kdy nebe vyšší než jindy letí proti nám v záři
a přibližuje k nám z dalekého obzoru neznámé jakési bílé osady,
celý rok neviditelné, až kdesi daleko z Rakous...*

(FRANTIŠKU XAVERU ŠALDOVI 18. SRPNA 1899)

Březinovy dopisy jsou citovány podle *Korespondence* Otokara Březiny v edici Petra Holmana (Host, Brno 2004), dopis Ladislava Klímy podle druhého svazku jeho Sebraných spisů *Hominibus* v edici Eriky Abrams (Torst, Praha 2006)

Některé ilustrace z básníkova mládí byly převzaty z knihy Emanuela Chalupného a kol. *Stavitel chrámu: Památník básníka a myslitele Otokara Březiny* (Čin, Praha 1941)

Dobové fotografie Ondřej Knoll

Reprodukce Knollových fotografií laskavě poskytlo Muzeum Vysočiny Třebíč

Technická spolupráce Radek Veselý

Grafické ztvárnění Jana Vahalíková

Vytiskla Tiskárna Protisk České Budějovice

Přípravu expozice finančně podpořila Akademie věd České republiky

Výstavu věnujeme světlé památce editorů a znalců Březinova díla
Miroslava Červenky (1932–2005) a Petra Holmana (1951–2019)

Akademie věd
České republiky

Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR
Institute of Czech Literature of the Czech Academy of Sciences

Otokar Brezina.